

GÜNEY KAFKASYA'DA DEĞİŞEN GÜVENLİK DENKLEMİ

Tutku DİLAVER

Analist

Analiz No : 2023 / 2

06.01.2023

Azerbaycan-Ermenistan arasındaki 2020 Karabağ Savaşı ardından Güney Kafkasya bölgesinde güvenlik algılamaları hızla değişmeye başladı. Bölgesel güvenliği sağlamak için bölgedeki ülkelerin 3+3 platformu çerçevesinde bir yapı oluşturması teklif edildiye de şimdiye kadar olumlu bir gelişme kaydedilemedi. Azerbaycan ile İran arasındaki sınırda meydana gelen gerginlik, Ermenistan ile Azerbaycan arasındaki sınırın belirlenmesi meselesi ve vadedilen Zengezur yolunu Ermenistanın kendi güvenliğine tehdit olarak görmesi nedeniyle askıda kalması gibi başlıklar bölgedeki güvenlik ikilemelerinin bir süre daha devam edebileceğine işaret ediyor.

Bilindiği üzere Azerbaycan ile Ermenistan arasında sınır çizilmesi için çalışmalar Rusyanın öncülüğünde başlatılmıştı. Azerbaycan-Ermenistan sınırında çıkan gerginliğine AB, Fransa ve ABDnin bölgedeki denkleme tekrar dahil olmaya çalışmaları dikkat çekici bir gelişmeydi [1]. Özellikle 2022 Şubat ayında Rusyanın Ukraynada başlattığı savaş, Rusyanın ilgisinin bu bölgeden başka yere kayması olarak yorumlandı. Rusyanın bu dikkat dağınıklığı ve Batılıların bölgeye gösterdiği ilgi, Ermenistanda Rusyaya bağımlılıktan kurtulabilmek için bir fırsat olarak değerlendirilmeye başladı. Nitekim iktidara gelmeden önce Rusyaya muhalifliği ile bilinen Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyanın, 2020 Karabağ Savaşı öncesinde de Batılı ülkelerle ve NATO ile yakınlaşması Rusya için tehlike çanlarını çaldırmıştı. 2020 yılında Azerbaycanın işgal altındaki topraklarını kurtarmak için Ermenistana başlattığı karşı operasyonda Ermeni yetkililer (esasen Kolektif Güvenlik Antlaşması - KGAÖ bağlamında) Rusyadan yardım beklemiş ama bekledikleri yardımı görememişlerdi. Üstüne üstlük 9 Kasım ateşkesi çerçevesinde kararlaştırılan Zengezur yolunun açılması çalışmalarının başlaması konusunda Rusyadan gelen açıklamalar, Ermenistanın Rusya ile çıkar çatışması içerisine girdiğine işaret eder nitelikte oldu. Ermenistanda Rusya ile müttefikliğin Ermenistana bir yarar getirip getirmediği ve KGAÖden çıkmanın mümkün olup olmadığı tartışılır hale geldi[2].

Söz konusu tartışmalar, Azerbaycanda çevre aktivistlerinin Laçın yolu üzerinde

başlattıkları eylemler sonrasında daha fazla ses getirmeye başladı. Zira Ermeni ayrılıkçıların Hankendi ve etrafında ellerinde tuttıkları yerlerde Azerbaycan yetkililerinin çevre kirliliği ile ilgili denetim yapmasına izin vermemelerinin ardından, Azerbaycanlı çevre aktivistleri Laçın yolunda eylemlere başladılar. Ermenistan tarafı ise söz konusu eylemlerin Ermenilerin güvenliğine tehdit yarattığını ileri sürerek Birleşmiş Milletler ve Uluslararası Adalet Divanı gibi kuruluşlara başvurdu. Öte yandan Başbakan Paşinyanın Rus Barış Gücünün görevini yerine getiremediği ya da getirmediği şeklindeki ithamları da Rusya ile Ermenistan arasındaki gerginliği tırmandırdı[3].

Tüm bu gelişmelerin arka planında ise Ermenistan güvenliğini Rusyasız bir şekilde yeniden dizayn etmeye[4] yönelik bir takım başka gelişmelerin yaşandığı görülüyor.

Geçtiğimiz aylarda Ermenistana bir dizi ilginç ziyaret gerçekleşti. Hatırlanacağı üzere 2020 yılındaki Karabağ savaşı sırasında Ermenistan Başbakanı Ermenistan istihbaratında sızıntı olduğunu iddia ederek bir takım görev değişiklikleri yapmıştı. Bu değişikliklerin ardından başlatılan soruşturmalarda Rusya menşeli sosyal medya platformu Odnok üzerinden istihbarat bilgilerinin sızdırıldığına dair bilgiler basına yansdı.[5] Ek olarak Paşinyan kendisine darbe yapılmak istendiğine dair basına demeçler verdi. O günlerde başlatılan operasyonlar bugün Ermenistanın Sovyetler döneminden beri sürdürdüğü istihbarat mekanizmasını reforme etme çalışmalarının önünü açtı. Doğrudan başbakana bağlı olarak çalışacak bir dış istihbarat servisi çerçevesinde bir dizi temaslar gerçekleştirilmeye başlandı. Tarihinde ilk defa ABDnin CIA Başkanı Ermenistanı ziyaret etti, ardından Ermenistan Savunma Bakanı CIAye ve İngiltereye birtakım ziyaretler gerçekleştirdi. Ve son olarak MI6 Başkanı Erivana geldi.[6] Bu ziyaretler Ermenistanın yeni kuracağı istihbarat örgütünün Rusyadan bağımsız hareket etme isteği çerçevesinde dizayn edileceğine işaret eder nitelikteydi.

ABD ve İngiltere için Ermenistanda böyle bir etki elde edebilmek, Ukrayna savaşı ile başlayan süreçte hayli önem taşıyor. Rusyaya karşı ikinci cephe açabilmek için Gürcistan üzerinden yürütülen tartışmalara rağmen, Rusyaya perde arkasından açılan ikinci cephenin aslında Ermenistan olduğu anlaşılıyor. Nitekim uluslararası bazı kuruluşlar bölgede çatışma riskinin tekrar yükseldiğine dair risk analizleri yayınlıyorlar.[7] ABDnin eski Ukrayna Büyükelçi Vekilini Ermenistana büyükelçi olarak ataması[8] da bu durumun göstergelerinden biri gibi görünüyor.

İrânın Hesabı Tahrandan Döner Mi?

ABD ve İngilterenin Ermenistanda böyle bir faaliyete destek vermeleri ve kendi eksenlerinde bir istihbarat ağı yaratmaları ihtimali Rusya için olduğu kadar İran için de bir tehdit. Ancak İran bölgeden gelen tehditleri daha dar bir perspektiften yorumlayarak, Güney Azerbaycan meselesi ekseninden değerlendirme yapıyor. Zengezur yolunu Ermenistan kadar tepki gösteren İran, Türkiyeyi NATO, Azerbaycanı İsrail müttefikliği nedeniyle tehlike olarak görüyor ve Türkiye-Azerbaycan arası ulaşım yolunu Türk dünyası koridoru olarak değerlendiriyor.

İrânın Kuzey-Güney hattında en güvendiği rota Ermenistandan geçiyor. Zengezur üzerinde

olası bir hat oluşturulması İran için (Rusya ile bağlantısını sağlayan) kuzey-güney rotasının kesilmesi olarak değerlendiriliyor. Ancak Ermenistanda artan Batı etkisinin de İran için pek iyiye işaret olduğu söylenemez. Keza İran rejiminin içerideki sorunları nedeniyle yaşadığı buhrana Batılıların Ermenistana yerleşmesi ihtimali eklendiğinde gelecekte İranın Ermenistan üzerinden çevrelenmesi gibi daha büyük bir tehlike oluşturabilir gibi görünüyor.

Çatışan Çıkarların ve Güvenlik Endişelerinin Kesişim Noktası

ABD ve Batılı ülkelerin Güney Kafkasya bölgesine gösterdiği ilgiyi sadece Rusya ve İran ile bağlantısı üzerinden değil, ayrıca Çin ve Hindistan bağlantısı üzerinden de değerlendirmek gerekiyor. Uygulanan yaptırımlar nedeniyle Rusyadan Avrupalara doğrudan ulaşım ve gaz tedariki durdurulmuş durumda. Bu konjonktürde Orta Koridor ve TANAPın önemi giderek artıyor. Ancak güvenlik belgelerinde Çinin yükselişinin durdurulabilme hedefini ilk sıraya koyan ABD için bu koridorun kontrolünü sağlamak bir hayli önem taşıyor.

Azerbaycan ve Türkiye ise takviye bir hat olarak Zengezur üzerinden ulaşımı daha kısa sürede ve daha az maliyetle sağlamak istiyorlar. Ancak kuzey-güney hattının en önemli destekçileri olan Hindistan ile İran projenin kendileri için bir tehdit oluşturduğu kanaatinde gibi görünüyor. Hindistanda çıkan analizler Rusyanın müttefiki Ermenistana yatırım yapmanın Hindistanın yararına olacağını savunuyor. Öte yandan Azerbaycanın Pakistan ve Türkiye ile yakınlığının Hindistanın kendi bölgesi için bir tehdit yarattığı düşünülüyor.[9] Bu çerçevede Ermenistan ile Hindistan arasında kapsamlı silah satışı anlaşmaları yapılmış olması dikkat çekiyor.

Ermenistanın KGAÖden çıkması ya da güvenlik tekeli Rusyanın elinden alması kısa vadede gerçekleşebilecek bir durum olmamasına rağmen, bölgede bir güç boşluğu olduğu ve farklı devletlerin bu boşluğu doldurmaya hevesli olduğu görülüyor. Ermenistanın ise bulabildiği kadar destek bularak 2020 savaşında kaybettiklerini telafi etmeye çalıştığı ve bu kapsamda farklı güçleri bölgenin içerisine çekmeye çalıştığı anlaşılıyor. Ancak bu güçlerin çıkarları, bölgenin geleceğini tehdit edebilecek çatışmaları beraberinde getireceği için çok dikkatli hareket edilmesi gerekiyor. Tüm bunlar ise bölgenin güvenlik denkleminin kökünden değişebileceğine işaret ediyor.

[1] Tutku Dilaver, Ermenistan Dış Politikasındaki Eksen Kayması, Sınır Anlaşmazlıkları ve Batının Bölgeye Dönüşü AVİM, <https://avim.org.tr/tr/Analiz/ERMENISTAN-DIS-POLITIKASINDAKI-EKSEN-KAYMASI-SINIR-ANLASMAZLIKLARI-VE-BATI-NIN-BOLGEYE-DONUSU>.

[2] Opposition Groups Call For Armenia's Withdrawal From CSTO On Eve Of Yerevan Summit, 23 Kasım 2022, <https://www.rferl.org/a/armenia-csto-protest-russia-azerbaijan/32144702.html>

[3] Ermenistan Rusya arasında Laçın koridoru gerilimi, AGOS, 31 Aralık 2022, <https://www.agos.com.tr/tr/yazi/27971/ermenistan-rusya-arasinda-lacin-koridoru-gerilimi>.

[4] How the South Caucasus Breaks Free from Russian Influence, European Pravda, 20 Temmuz 2022, <https://www.eurointegration.com.ua/eng/news/2022/07/20/7143518/>.

[5] Another 'Armenian spy' is on trial in Azerbaijan, News.am, 28 Aralık 2022, <https://news.am/eng/news/737498.html>.

[6] Detaylı okumak için: Turgut Kerem Tuncel, A NEW FOREIGN INTELLIGENCE AGENCY IN ARMENIA AVİM, 2 Ocak 2023, <https://avim.org.tr/en/Yorum/A-NEW-FOREIGN-INTELLIGENCE-AGENCY-IN-ARMENIA>

[7] Ten conflicts to Watch in 2023, International Crisis Group, <https://www.crisisgroup.org/visual-explainers/10-conflicts-2023/>.

[8] Kristina Kvien confirmed as new US ambassador to Armenia, Civil.net, 14 Aralık 2022, <https://www.civilnet.am/en/news/685975/kristina-kvien-confirmed-as-new-us-ambassador-to-armenia/>

[9] Armenia Relations: From Politics to Arms Trade, <https://armenianweekly.com/2022/10/05/armenia-india-relations-from-politics-to-arms-trade/>

Yazar Hakkında :

Tutku Dilaver, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Uluslararası İlişkiler bölümünden 2015 yılında mezun olmuştur. 2020 yılında Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalına bağlı Kafkasya Çalışmaları Programında tezli yüksek lisansını tamamlamıştır. Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümünde doktora çalışmalarına devam etmektedir.

2017 Ağustos ayında Avrasya İncelemeleri Merkezinde (AVİM) başladığı 6 aylık uygulamalı eğitim programını tamamlamış, Misafir Araştırmacı olarak AVİM katılmıştır. 2019-2023 yılları arasında AVİM'de Analist olarak çalışmıştır.

Atıfta bulunmak için: DİLAVER, Tutku. 2026. "GÜNEY KAFKASYA'DA DEĞİŞEN GÜVENLİK DENKLEMİ." Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM), Analiz No.2023 / 2. Ocak 06. Erişim Mayıs 30, 2026.
<https://www.avimbulten.org/public/tr/Analiz/GUNAY-KAFKASYA-DA-DEGISEN-GUVENLIK-DENKLEMI>

Süleyman Nazif Sok. No: 12/B Daire 3-4 06550 Çankaya-ANKARA / TÜRKİYE

Tel: +90 (312) 438 50 23-24 • **Fax:** +90 (312) 438 50 26

 @avimorgtr

 <https://www.facebook.com/avrasyaincelemelerimerkezi>

E-Posta: info@avim.org.tr

<http://avim.org.tr>

© 2009-2025 Avrasya İncelemeleri Merkezi (AVİM) Tüm Hakları Saklıdır